

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОГО
БУДІВНИЦТВА ТА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

НАЦІОНАЛЬНА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

**ДЕКЛАРАЦІЯ ПРО ДЕРЖАВНИЙ
СУВЕРЕНІТЕТ УКРАЇНИ – ПЕРЕДУМОВА
ЇЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ ТА ДЕМОКРАТИЧНОГО РОЗВИТКУ**

**Матеріали міжнародної науково-практичної конференції
м. Харків, 16 червня 2010 р.**

Редакційна колегія: **Ю. П. Битяк** – доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України; **І. В. Яковюк** – кандидат юридичних наук, доцент; **Г. В. Чапала** – кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

Матеріали друкуються в авторській редакції

Д 28 **Декларація** про державний суверенітет України – передумова її незалежності та демократичного розвитку: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 16 червн. 2010 р. / редкол.: Ю. П. Битяк, І. В. Яковюк, Г. В. Чапала. – Х.: НДІ держ. буд-ва та місц. самоврядування, 2010. – 160 с.

У збірнику подається стислий виклад доповідей і повідомлень науковців і викладачів наукових та освітніх закладів, а також практичних працівників на міжнародній науково-практичній конференції «Декларація про державний суверенітет України – передумова її незалежності та демократичного розвитку», яку було організовано Національною академією правових наук України спільно з Науково-дослідним інститутом державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України та Національною юридичною академією України імені Ярослава Мудрого з нагоди 20-ї річниці Декларації про державний суверенітет України і 300-ї річниці прийняття Конституції гетьмана Пилипа Орлика у рамках IV Всеукраїнського фестивалю науки і проведено 16 червня 2010 р. у Харкові. Конференція, у роботі якої брали участь науковці України, Росії та Білорусії, була присвячена обговоренню актуальних питань сучасного стану і перспектив державно-правового розвитку.

Для науковців, аспірантів, студентів, тих, хто цікавиться проблемами реалізації державного суверенітету в умовах європейської інтеграції і глобалізації.

ББК 67.300.4 (4 УКР)

© Науково-дослідний інститут державного будівництва та місцевого самоврядування
НАПрН України, 2010

Джамахірія, Сан-Марино, Російська Федерація, Сирійська Арабська Республіка, Сербія, Таджикистан, Туркменистан і Узбекистан.

8. Узагальнюючи викладене вище, можна зробити висновок, що Україна прийняла на себе міжнародно-правові зобов'язання надати режим найбільшого сприяння (тобто застосовувати пільгові ставки Митного тарифу України) щодо товарів і послуг, які походять загалом із 171 країн і територій (152 держави – члени СОТ і 19 держав, з якими Україна має двосторонні договори про режим найбільшого сприяння). Це, в свою чергу, означає необхідність продовження ґрунтовних наукових досліджень режиму найбільшого сприяння у сучасних міжнародно-правових торговельних відносинах за участю України.

Суєтнов Є. П.¹

Щодо забезпечення непорушності права приватної власності на земельну ділянку

Україна поступово стає на шлях побудови демократичної, соціальної, правової держави, де людина визнається найвищою цінністю, а головним обов'язком держави є утвердження, гарантування та всебічне забезпечення її прав і свобод.

Безперечно, основу для вираження, закріплення та реалізації прав і свобод людини становить приватна власність. Згідно зі ст. 41 Конституції України кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю. Ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Право приватної власності є непорушним.

Непорушність права приватної власності – конституційний принцип, що має широкий зміст і передбачає заборону втручання будь-кого, в тому числі органів державної влади та органів місцевого самоврядування, у здійснення власником своїх повноважень, неможливість прояву свавілля відносно як права власності, так і самого майна власника, неприпустимість дій всупереч інтересам власника, жодних порушень його влади над майном.

За загальним правилом, керуючись принципом непорушності права приватної власності, лише сам власник має вирішувати питання стосовно припинення свого права на майно. Проте Конституція України окреслює умови, за яких дія цього принципу може бути обмежена, а власник примусово позбавлений права власності на майно.

Відповідно до зазначеної статті Конституції примусове відчуження об'єктів права приватної власності може бути застосоване лише як виняток з мотивів суспільної необхідності, на підставі і в порядку, встановлених законом, та за умови попереднього і повного відшкодування їх вартості. Отже, мотивом примусу є лише суспільна необхідність, внаслідок якої суспільні інтереси конкурують з приватними, і саме на користь перших встановлюються певні механізми позбавлення власника свого майна. При цьому відповідний орган

¹ Аспірант кафедри екологічного права Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого.

державної влади або орган місцевого самоврядування зобов'язаний довести факт наявності такої суспільної необхідності.

З 15 грудня 2009 року набув чинності Закон України «Про відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності» (далі – Закон), який визначив правові, організаційні та фінансові засади регулювання відносин, що виникають у процесі примусового відчуження земельних ділянок з мотивів суспільної необхідності.

У ст. 1 Закону закріплено, що суспільна необхідність – це обумовлена загальнодержавними інтересами або інтересами територіальної громади виключна необхідність, для забезпечення якої допускається примусове відчуження земельної ділянки. Очевидно, таке законодавче визначення поняття «суспільна необхідність» неповністю розкриває його зміст і є логічно неправильним, адже оціночне поняття «суспільна необхідність» визначається через інше оціночне поняття «виключна необхідність». Відтак, зробити висновок про наявність або відсутність суспільної необхідності практично неможливо.

Згідно зі ст. 4 Закону одним із принципів примусового відчуження є те, що воно здійснюється у разі якщо об'єкти національної безпеки і оборони, транспортної і енергетичної інфраструктури, природно-заповідного фонду тощо можна розмістити виключно на земельних ділянках, що відчужуються, або якщо розміщення таких об'єктів на інших земельних ділянках безпосередньо завдасть значних матеріальних збитків або спричинить негативні екологічні наслідки відповідній територіальній громаді, суспільству або державі в цілому. Не викликає сумніву, що передбачена в Законі можливість примусового відчуження на підставі досить невизначених критеріїв, як-то «значні матеріальні збитки» та «негативні екологічні наслідки» призведе до зловживань з боку органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Здається, єдиною умовою для примусового відчуження земельної ділянки повинна бути об'єктивна неможливість іншого способу задоволення такої суспільної необхідності.

Далі, відповідно до ст. 15 Закону примусове відчуження земельної ділянки допускається в разі, якщо будівництво вищевказаних об'єктів передбачається здійснити із застосуванням оптимального варіанта з урахуванням економічних, технологічних, соціальних, екологічних та інших чинників. У Законі не надано чітких відповідей на питання, хто саме і за якими критеріями має визначати «оптимальність варіанта» розміщення такого об'єкта на певній земельній ділянці. Навіть наявність генерального плану розвитку та іншої містобудівної документації, що підтверджує розміщення об'єкта будівництва у визначеному місці, не буде свідчити про оптимальний, а виражатиме найбільш вигідний для органів влади варіант.

Таким чином, можна впевнено стверджувати, що зазначений Закон потребує доопрацювання, оскільки він містить велику кількість оціночних понять і положень, які надають можливість неоднозначного тлумачення, та не забезпечує чіткого механізму реалізації конституційного принципу

непорушності права приватної власності під час примусового відчуження земельних ділянок з мотивів суспільної необхідності.

Скіданов К. В.¹

Взаємозв'язок суб'єктного складу правочинів та волі його сторін

Цивільні права та обов'язки виникають в учасників правовідносин на підставі певних юридичних фактів – дій або подій. Найпоширенішими з них є правочини (ст.11 ЦК) – юридичні акти, засновані на вільному волевиявленні учасника(ів) цивільних відносин, здійснений у передбаченій законом формі і спрямовані на встановлення, зміну, припинення цивільних прав і обов'язків.

Будучи дією, правочин є проявом волі зовні. Дії мають бути усвідомленими. Відтак, слід розуміти те, хто їх вчиняє. Правочин вчиняють особи (фізичні та юридичні). Попри те, що учасниками цивільних відносин названі в ст.2 ЦК й утворення (держава Україна, Автономна Республіка Крим, територіальні громади, іноземні держави), а в ст.318 ЦК навіть Український народ, – всі вони можуть вчиняти правочини лише через осіб, наділених відповідно до закону повноваженнями на це.

Для того, щоб вчиняти дії, особи мають це робити свідомо. В свою чергу, це можливо тоді, коли воля особи сформована вільно, особа віддає звіт своїм діям, розуміє їх значення, прагне до наслідків, які за ними настануть. Відтак, фізична особа має бути дієздатною. Від обсягу її дієздатності залежить те, які дії їй дозволено вчиняти, а які – заборонено. Обсяг дієздатності особи обумовлюється її віком та деякими іншими чинниками.

Законодавець передбачив і механізми, які компенсують таке становище особи у суспільстві і, зокрема, нестачу її волі для вчинення правочинів. Цими механізмами передбачається наявність (батьки, усиновлювачі) або призначення (піклувальники, опікуни) представників цих осіб, завдяки яким стає можливим набуття, зміна та припинення прав за правочином у цих осіб. Так, піклувальники призначаються неповнолітнім особам та особам, обмеженим у дієздатності (ст. 59 ЦК). Їх воля, як і воля батьків або усиновлювачів, покликана доповнити (а часто – проконтролювати або обмежити) волю підопічних. Опікуни призначаються малолітнім, які не мають батьків, та особам, визнаним судом недієздатними (ст. 58 ЦК). Оскільки саме вони вчиняють правочини від імені своїх підопічних, то при цьому береться до уваги їх воля.

Вираз волі законних представників осіб, які не мають повного обсягу дієздатності, при вчиненні ними правочинів має відповідати законним інтересам їх підопічних. Додержання законними представниками цих умов перебуває під контролем органів опіки та піклування, які в певних передбачених законом випадках надають згоду на вчинення правочинів (ст. 71

¹ Аспірант НДІ приватного права і підприємництва Національної академії правових наук України.